

Dr VLADIMÍR KUBEŠ

*řádný profesor práva občanského a právní filosofie
na právnické fakultě Masarykovy university v Brně.*

VÝZNAM A POTŘEBA PRÁVA

Předneseno na II. sjezdu osvětových, školských a tělovýchovných pracovníků
v Luhačovicích v srpnu 1946

*Vydal zemský výkonný výbor československé strany národně socialistické v Brně,
odbor Kulturní rada. — Vytiskl Melantrich, Brno*

Motto:

Proto se i u nás dnes s takovou rozhodností a oprávněností volá po respektování právního řádu a po opětném a plném jeho znovuzavedení. Je to zároveň protest nikoli proti novému revolučnímu právu, nýbrž proti revoluční libovůli, zvlí a bezpráví. (President republiky JUDr. h. c., Ph. Dr. Edvard Beněš při své slavnostní promoci na universitě Karlově dne 15. prosince 1945.)

I. Ú v o d .

Člověk, žijící v organisované společnosti, si zpravidla ani neuvědomuje, že celý jeho život, ba do určité míry již jeho poměry před narozením a zejména po jeho smrti, jsou pevně upraveny a řízeny určitým *řádem*, totiž *řádem právním*. Nastane-li nějaké porušení normálního běhu událostí, začne fungovat tento jemný právní mechanismus a pomocí *sankce* odstraňuje rušivý prvek. Tak je tomu v dobách klidu, míru, v dobách *řádné* funkce právního řádu. V *těchto* dobách význam a potřeba práva se stejně málo uvědomují, jako si neuvědomujeme potřebu a význam vzduchu, vody a jiných nezbytných „samozřejmostí“ našeho života.

Situace se však ze základu mění, jakmile nastanou poměry *mimořádné*. Náš československý lid si uvědomil, resp. uvědomuje zásadní význam a potřebu práva zejména důsledkem *tří velkých skutečností*, patřících jednak době nedávno minulé, jednak ještě přítomnosti.

Především byla to *doba naší nesvobody*, našeho ujařmení „nacistickým nadčlověkem“. To byla skutečná negace práva! Sféra t. zv. práva *veřejného* přestala být v podstatě důsledkem zásadní závislostní povahy orgánů veřejné správy na německých vedoucích místech vůbec sférou právní. Jedině ve sféře práva *soukromého*, pokud byla vykonávána *českým soudcem*, jehož vysokým kvalitám odborným i mravním, zvláště také ve smyslu národním, budiž vzdána čest, chvála i upřímný dík, zažívali jsme pocit, že přece jen právní řád nevyhynul úplně.

Tehdy si český člověk uvědomil *propastnost myšlenky*, že by nemělo být právo na tomto světě, poznal, že lidský život bez úpravy právní by byl prostě nemyslitelný a že bez vůdčích právních ideí, totiž bez ideje spravedlnosti a právní jistoty, by patrně nemělo smyslu, aby na světě žili lidé.

Co bylo přirozenější, než že český člověk po celých šest let německé okupace po ničem jiném netoužil tak horoucně, jako po návratu práva, po tom, aby myšlenka spravedlnosti a právní jistoty znovu

vedla soužití lidí na tomto našem území. A jest určitým psychologickým nepochopením tohoto evidentního faktu, že „Program nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků“, přijatý na prvé schůzi vlády dne 5. dubna 1945 v *Košicích*, nezdůraznil hned v úvodních větách tuto skutečnost se slavnostním ujištěním, že nyní opět bude vlát v našich zemích prapor spravedlnosti a právní jistoty, tudíž prapor práva, pevného a jasného našeho právního řádu.

Nevím, zda toto nedostatečné zdůraznění ideje právní v košickém programu nebylo jednou z příčin *druhé* skutečnosti, při níž československý lid poznal naprostou potřebu a suverenní význam práva pro lidský život: totiž skutečnosti, že *po našem osvobození* nebylo bez výhrady vždy slouženo vznešené myšlence práva, ba že často jsme se setkávali s jevy, které znamenaly její přímé popření. Byl to úkaz takřka nevysvětlitelný. Po dlouhých letech úpěnlivého volání po právu, po spravedlnosti a právní jistotě zmítal se český i slovenský člověk ve vlnách jinak utvářeného, ale přesto přece jen značného bezpráví, zatím co očekával ve spravedlivém přesvědčení, že *prapor práva* — to znamená však, jak v dalším uvidíme, *prapor lidství* — pokryje celou naši vlast. Pro učitele práv bylo trapno slyšet stále dotazy adeptů právní vědy, má-li studium práva vůbec ještě nějaký smysl. Do tohoto neblahého ovzduší pak velmi „vhodně“ zapadlo, když jsme v *oficiální publikaci*, kterou vydalo ministerstvo informací a nazvalo „*Vzkaz Sovětskému svazu*“, s úžasem četli, že přijde doba, kdy užívání práva se stane stejně zbytečným, jako se stalo užívání pazourku a kněžské togy. Hlasy zastánců právní myšlenky byly označeny za hlasy reakcionářů. Náš *soudce*, náš český soudce, jenž jediný hrdinně nám dával dar pocitu *právního* během německé okupace, byl napaden. Dialekticko- a historicko-materialistické založení marxismu nezdálo se býti příznivou půdou pro uplatňování ideje práva. Do této tendence, nepříznivé právu, zapadá ještě jeden zjev *dneška*. Volání po *revisi rozsudku* s t. zv. proktorátní vládou. Nestranný soudce rozhoduje v rámci a na základě právní normy v pravém slova smyslu revoluční: na základě právní normy o národním soudu. A přece se najdou hlasy, které mají tu neslýchanou odvahu, chtít tento právoplatný a definitivní rozsudek národního soudu revidovat. To by znamenalo konec soudcovské nezávislosti a triumf výkonné moci, jež důsledkem svého závislého poměru musí býti věrnou služebnicí politického vlnobití, nad vznešenou myšlenkou svobodného a nezávislého československého soudce. *Genius českého národa* však přece jen nezklamal. Lid sám, zdravý československý lid poznal, že právo nesluší ztotožňovat se špatně po-

chopeným byrokratismem a že prostě bez práva by bylo soužití lidí asi nepředstavitelné. Nejpádňjším důkazem toho je „*Budovatelský program vlády*“, přednesený v ústavodárném Národním shromáždění dne 8. července 1946 s jeho slavnostním provoláním, že „vláda prohlašuje, že je ve všem svém konání a jednání prodechnuta pevným rozhodnutím zajistiti, aby ve všech úsecích veřejné správy byly zachovávány zákony republiky a aby všichni občané respektovali právní řád, který jsme si sami dali“, s jeho zdůrazněním, že je nutno chránit „bezpečnost osoby a bezpečnost národního a soukromého majetku“ a bdíti, „aby se každý poctivý občan republiky mohl v klidu a bez obav věnovati své práci a svému povolání“, s jeho slavnostním ujištěním, že „volbou ústavodárného Národního shromáždění se počíná nové období našeho národního a státního života v osvobozené vlasti: období ústavně právního zakotvení výsledků našeho národně osvobozenického boje proti cizáckým vetřelcům, jakož i výsledků tvořivé a budovatelské práce našeho lidu v prvním roce po osvobození“, a že „nová ústava zaručí plnou rovnoprávnost žen, svobody osobní a občanské — svobodu náboženského vyznání, svobodu tiskovou, svobodu projevu, shromažďovací a spolčovací, svobodu vědeckého bádání a svobodu uměleckého projevu, jakož i všechny ostatní osobní a politické svobody, zaručené dosavadní ústavou“ a že „soudnictví bude vykonáváno nezávislými soudy“.

Konečně je to *třetí* skutečnost, jež poutá pozornost československého občana k myšlence práva. Jsou to přípravy, spojené se základním zákonem republiky, t. j. s *novou ústavní listinou*. Budovatelský program vlády praví: „Ústavodárné Národní shromáždění bude míti tedy dvojí poslání: předně poslání ústavodárné, to jest úkol dáti republice novou ústavu; za druhé poslání zákonodárné, to jest úkol dávatí republice jiné, nové zákony, zejména zákony, nezbytné pro další budovatelskou práci.“ Formálně právně to sice není vyjádřeno nejvhodněji, poněvadž i poslání ústavodárné je posláním zákonodárným, přece je zde však velmi zdůrazněn velký význam zákonných, tedy právních norem pro šťastnou budoucnost našeho státu.

Po tomto úvodu přihlédnou v dalším stručně k pojmu práva a problému právní platnosti, kde se zmíním o stupňovité výstavbě právního řádu, o problému práva mezinárodního, o problému revoluce a revolučního právního řádu, dále ukáži na poměru právního řádu k řádu morálnímu a k řádu mravu naprostou nezbytnost řádu právního, poté se dotknou spojení ideje právní a ideje morální v nejvyšší ideji humanitní. Pak přihlédnou zcela stručně k otázce naší ústavní listiny a k otázce nezbytnosti urychleného vydání základních záko-

nů, zejména občanského zákoníka, jurisdikční normy a civilního soudního řádu, řádu exekučního, zákona a řádu trestního atd., a to jednak se zřetelem na to, že v republice musíme mít moderní zákony jednotné, jednak na to, že chceme, aby autentické texty našich zákonů byly v jazyku českém, nikoli německém. Konečně se dotknou také otázky, kdo má být pověřen, aby sloužil právem lidu, zda odborník nebo právníký laik.

Z toho všeho vyplyne s naprostou určitostí základní význam a potřeba práva pro soužití lidí v každé organisované společnosti lidské a proto — jelikož neorganisovaná společnost je *contradictio in adiecto* — *ve společnosti vůbec*.

II. Pojem a platnost práva; revoluce a právo.

Přehlédneme-li dějiny theorie a filosofie práva, vidíme veliké úsilí juristů i filosofů o *pojmové vymezení práva*. V Kritice čistého rozmyslu praví Immanuel Kant: „Stále ještě hledají juristé definici k svému pojmu práva.“ Až do začátku 19. stol. nebyla právní filosofie ničím jiným, než doktrinou *přirozeného práva*, ať už to bylo přirozené právo platonsko-aristotelovské, stoické, scholastické nebo přirozené právo, jemuž učil Hugo Grotius, Samuel Pufendorf, Christian Thomasius, Christian Wolff, Leibniz, Hobbes nebo geniální Rousseau a Kant. Ale také působení *školy historicko právní v 19 stol.* a její odpůrce právní filosofie *hegllovské* nedovedlo přinésti žádoucí vyjasnění a řešení celé problematiky.

Neobyčejně radikální možnosti, které imanentně byly obsaženy v učení *Heglově*, zejména v jeho *dialektické metodě*, dosáhly plného uplatnění v *marxismu*. Svým pojetím dějin zasahuje *marxismus* zřejmě do právní filosofie. Stejně jako *hegelianismus*, tak i *marxismus* ztotožňují bytí a mětí, při čemž bytí dostává dominující postavení. *Hegel* „zduševnil“ materii ovšem za pomoci svého neudržitélného panlogismu, *Marx* zase naopak „zmaterialisoval“ ducha. Společenský život se skládá ze dvou vrstev: z „reálné základny“, jež je vytvořena „ekonomickou strukturou společnosti“ a z „nadstavby“, kterou tvoří právo, morálka, náboženství, filosofie a politika. Určujícím prvkem jsou hmotné, hospodářské podmínky, ona „reálná základna“. Materialistické pojetí dějin chápe společenský život jako neustálý, velmi vzrušený proces.

Při charakteristice marxismu bývají ekonomické poměry srovnávány s dunicí a sopečnou půdou, s vulkánem, který vrhá ze sebe právo,

politiku atd. jako proudy lávy a jediným mocným revolučním činem obměňuje tvář země. Ideje sice nemají býti vůbec oddisputovány z dějin, avšak jsou toliko „reflexními účinky ekonomických fenomenů“. Je pochopitelné, že z této základny, k níž se poji pojetí, že státní moc jest toliko výborem, který spravuje společné věci celé třídy buržoasie („Komunistický manifest“), je nemožné zachytiti podstatu práva, a skutečně také Marx na tuto stěžejní otázku vědy o společnosti nedal vůbec odpověď.

Tuto odpověď nedovedl však dáti ani *positivismus*, který se na půdě práva objevuje v podobě obecné právní nauky. Ať to byl John Austin nebo Karel Bergbohm, Adolf Merkel, Ernst Rudolf Bierling, všichni se omezovali toliko na zkoumání obecných pojmů společných více právním disciplinám a vypreparovali pouze postupnou abstrakci obecné právní pojmy, jež byly ovšem původu zřejmě empirického. Směr *sociologicko-právní*, který se objevuje na rozhraní 19. a 20. stol., jest dítětem právního pozitivismu. Ovšem ani tento směr se svou metodou *kausální* nemohl býti adekvátní zkoumání *právníkému*, které vyžaduje metody zcela *rozdílné*. Učení *volnoprávní* sice přineslo několik cenných postřehů, avšak byla to teprve — jak ještě uvidíme — *theorie normativní* čili *ryzí nauka právní*, u nás vedená velkým právním theoretikem *Františkem Weyrem*, jež poznala, co je skutečným přínosem školy volnoprávní, a theoreticky bezvadně zdůvodnila zejména poměr zákona a rozhodnutí, zákona a soudce pomocí své hierarchické (stupňovité) výstavby právního řádu a podalo vůbec správné řešení právní problematiky, pokud máme na mysli konkrétní právní logiku a noetiku.

A tak můžeme říci, že teprve 20. stol. se vyznačuje skutečnými výsledky na půdě theorie a filosofie práva a že teprve zde je filosofie práva budována na skutečně vědeckém základě, který je dán přímou anebo alespoň prostředně souvislostí s velkým *kritickým* dílem Immanuela Kanta.

Jsou to především směry, připínající se přímo k filosofii *Kantově*, a to *kritický směr Stammlerův*, *novokritický směr marburský*, *normativní theorie*, *novokritický směr heidelberský*, *právní směr Launův*, *právní směr schopenhauerovský* a *právní směr novofriesovský*.

Dále je to směr *novohegelánský*, který rovněž — ovšem v jiném duchu než marxismus — navázal na temnou filosofii hegelovskou, převzal dialektickou metodu a stal se základním právně a státně filosofickým směrem nacistického Německa.

Konečně jsou to právní směry *fenomenologické*, navazující na epochální filosofické dílo *Edmunda Husserla*, zakladatele fenomenologie,

a to buď na jeho „*Logická zkoumání*“, nebo na jeho *pozdější* díla, nebo na *realisticko-ontologické* práce některých pokračovatelů Husserlových, či konečně na *existenciální filosofii* Martina Heideggra.

Máme-li po tomto stručném přehledu *sami* zaujmouti stanovisko k otázce *pojmu práva a jeho platnosti*, připomínáme, že naše řešení vychází z učení *čisté nauky právní*, byť i ve svém konečném, právně filosofickém zabarvení rámeč této školy překročovalo, poněvadž jsem si dobře vědom toho, že čistá nauka právní vyřešila sice znamenitě úkol právně noetický a právně logický, že však tím nejsou vyčerpány *všechny* úkoly, před něž jest theoretik a filosof práva postaven.

Vycházíme z těchto *základních předpokladů*: Je zde protiva mezi oběma základními formami lidského poznávání, mezi poznáním *kausálním* a *normativním*, při čemž poznání *teleologické* nechávám zde stranou. Právo pochopiti můžeme jenom, vycházíme-li z hlediska *normativního*, právo tedy náleží zásadně do sféry toho, co býti má, do sféry *měti*, v tom smyslu totiž, že základním pojmům, s nimiž právní teorie pracuje a pracovati musí, nemůžeme porozuměti, nemůžeme tyto pojmy pochopiti, leda když zaujmeme toto hledisko. Jsou to zejména pojmy povinnosti a oprávnění, subjektu povinnosti a práva, a především pojem *normy samé*.

Přistoupíme-li k problému práva, t. j. právní normy samé a k problému právní platnosti, seznáme při bližším prozkoumání, že všechny tyto otázky jsou otázkami *vědeckého předpokladu*: My právníci si řekneme (a pokusíme se o dohodu), čemu všemu chceme říkati „*právo*“, co chceme rozuměti pod platností, a poté si vytvoříme celý arsenál pojmů, abychom se mohli zmocniti empirického materiálu. Tento předpoklad si musíme voliti co nejvhodněji, t. j. tak, aby co nejlépe vyhovoval vžitým představám o právu, právní platnosti atd. Zde není místa pro spory o správnosti, nýbrž toliko o *vhodnosti*. To si nutno dobře uvědomiti!

Tento předpoklad můžeme si mysliti ve formě normy, *normy nejvyšší* neboli *základní*. Abychom o právu jako takovém mohli vůbec mysliti, abychom s právem jako takovým mohli vůbec pracovati, musíme si utvořiti předpoklad, že toto něco budeme prostě považovati za právně závazné, za právo, za právní řád. Je to předpoklad vědecký, *hypothesis*. S předpoklady pracuje také matematika. Pracovati vědomě s *hypotesou* jest práce *vědecká*.

Předpokládaná (hypothetická) norma základní neboli nejvyšší, do níž odíváme námi zvolený vědecký předpoklad, má celkem *trojí* funkci:

1. Funkci *definice* práva, totiž vytčení, který soubor norem budeme považovati za právní.

2. Funkci *platnosti* práva a *udělovatele normativity*.

3. Funkci *logického východiska* a logického *ukončení* a uzavření hierarchické výstavby právního řádu.

Ad 1. Nejvyšší či základní norma jako předpoklad ve funkci *definice práva* dostává od poznávajícího subjektu určitý obsah, totiž ten, co vše chce považovati za právo. Přihlížejíce k empirii, k vžitým představám a řídíce se principem vhodnosti a respektujícíce vlastnost práva jako souboru norem, dospějeme k této definici práva: *Právo jest soubor (soustava) norem, odvoditelných a odvozených z hypotetické normy nejvyšší, stanovených zvláštními orgány, soubor nadaný zvláštním organisovaným donucením (exekuce a trest) a jako celek vyznačující se určitou fakticitou.*

Pojem práva obsahuje tudíž tyto *znaky*:

a) Především je to soubor (soustava) *norem*. Již shora jsem odůvodnil, z jakého důvodu lze viděti právo jen pod zorným úhlem *normativity*. V rovině aspektu *kausálního* nelze základní pojmy právní vůbec mysliti.

b) Právo jest *soubor (soustava) norem*. Tedy nikoli chaotický souhrn, nýbrž jednotu, soubor, soustava. To znamená, že nelze v této soustavě norem strpěti nějaký logický rozpor, nemůže zde platiti norma: má býti A, a norma: má býti non A. Nejvyšší norma vykazuje se obsahem toho druhu, že uzavírá v sobě garancii pro to, že vše, co bude normotvornými orgány vytvořeno, bude dávatí smysl.

c) To, co bylo právě sub b) řečeno, má také zaručiti další znak: *odvozenost a odvoditelnost z předpokládané nejvyšší normy.*

d) *Stanovenost zvláštními orgány*; tedy žádné „ve vnitru“ člověka pouze myšlené právo přirozené, nýbrž to, co chceme nazývati právem, musí býti stanoveno zvláštními orgány.

e) Náš předpoklad za právo označuje jen ten soubor norem, který je nadán *zvláštním organisovaným donucením (exekuce a trest)*. Exekvovatelnost je v hypotetické nejvyšší normě považována za charakteristikon *práva*. Vlastnost *jednotlivé normy* jako normy *právní* a její odlišení od norem ostatních normových souborů není ovšem určena tou okolností, zda jednotlivá norma je nadána onou typickou exekvovatelností, nýbrž vlastnost jednotlivé normy jako normy právní nám určuje její *zařaditelnost* v soubor (soustavu) norem právního řádu.

f) Náš předpoklad označuje za právo konečně jen ten soubor norem, který jako celek se vyznačuje *určitou fakticitou*. A opět nutno přesně

lišiti mezi *právem jako celkem a jednotlivou právní normou*. Znak fakticity přijímá se jen pokud jde o právo jako *celek*, nikoli jde-li o jednotlivou právní normu.

ad 2. *Funkce platnosti práva*, kterou se vykazuje nejvyšší norma, je rubem funkce definice práva. Náš předpoklad označuje za platné právo — při čemž je myšleno právo jako *celek* — jen ten soubor norem, který je nadán zvláštním organisovaným donucením (exekuce a trest), vyznačuje se jako celek určitou fakticitou, při čemž normy jsou stanoveny zvláštními orgány a jsou odvozeny a odvoditelné z hypotetické normy nejvyšší.

Tudíž platnost práva je záležitostí předpokladu. Odpověď na otázku po platnosti práva je určením předpokladu, určením obsahu předpokládané nejvyšší normy. Za platný považují jen právní řád, který obsahuje všechny shora vyznačené znaky.

Nutno však bedlivě *rozlišovati mezi platností práva jako souboru právních norem ve funkci celku a mezi platností jednotlivé právní normy*. Platnost práva jako *celku* je v důsledku předpokladu nejvyšší normy zejména charakterisována jeho exekvovatelností a fakticitou v průměru. Jen ten právní řád je platný, který se vykazuje exekvovatelností a určitou fakticitou. Naproti tomu *jednotlivá právní norma* je platná, pokud lze ji logicky zařaditi v systém právního řádu. Operujeme tedy *dvojm* druhem platnosti: platností právního řádu jako *celku* a platností *jednotlivé* právní normy. Předpokládaná nejvyšší norma má funkci, aby faktů historicky první tvorby ústavy, ať už státní nebo mezinárodní, propůjčila *normativní význam* základního zákona, jinými slovy, aby dovolila pojmouti skutečnost jako normu. V logickém postupu odůvodňuje se platnost nižší normy poukazem na normu vyšší atd., až se dostaneme od jednotlivých státních řádů k právu mezinárodnímu. Jak odůvodniti však závaznost práva mezinárodního, této nejvyšší normy z norem stanovených, jak faktů propůjčiti kvalitu normy? Jedině pomocí *předpokladu normy nejvyšší*.

ad 3. Konečně předpokládaná nejvyšší norma má tu funkci, že *logicky uzavírá celkovou hierarchickou výstavbu právního řádu*. V empirickém právním řádě přes rozsudky, právní jednání (smlouvy), zákony obyčejné, zákony ústavní, normy práva mezinárodního se dostáváme k logickému uzavření tohoto empirického řetězu — k předpokládané nejvyšší neboli základní normě, kterou můžeme nazvati *korunou právního systému*.

A tak dostáváme za pomoci *konstrukce hierarchické (stupňovité) výstavby právního řádu*, jednoho z nejpłodnějších objevů právní

theorie a filosofie vůbec, *velkolepý obraz světového právního řádu*. Celek právního řádu můžeme si představití obrazně takto: Jednotlivé státní právní řády tvoří jednotlivé pyramidy. Pyramida, znázorňující právní řád toho kterého státu, je *vícestupňovitá*, má více stupňů. Dole jsou právní jednání (smlouvy), rozhodnutí úřadů i soudů, na vyšším stupni jsou jednotlivá nařízení ministerstev atd., ještě výše nařízení vlády, nad tím zákony obyčejné, nad zákony obyčejnými zákony ústavní s ústavní listinou. Obdobně je konstruována pyramida, znázorňující právní řád *jiného* státu. *Pojmově* každá taková pyramida musí obsahovati alespoň dva stupně, *empirie* nás však poučuje o tom, že zpravidla vykazuje těchto stupňů více, a to tím větší počet, čím jest společenská organisace v tom kterém státu vyvinutější a tudíž i komplikovanější.

Nad těmito malými pyramidami, znázorňujícími nám právní řády jednotlivých států, klene se vrstva norem *práva mezinárodního* jako norem *vyšší* právní relevance, než jsou právní normy *vnitrostátní*. To znamená, že jen tomu řádu jednotlivého státu přiřkneme přívlastek „*právní*“, který se pohybuje v rámci, stanoveném nadřazenou (delegační) normou, t. j. právem mezinárodním. Jelikož však vnitrostátní právní řád a stát s hlediska ryziho právního poznání spadá v jedno, pak o určité společnosti, organisované na určitém území, jako o *státu* můžeme mluvit jen tehdy, když jsou splněny všechny podmínky, které pro to předpisuje *právo mezinárodní*. Již v tom vidíme *rozhodující význam právního řádu*, poněvadž bez právního řádu, tedy bez toho řádu, který pevným způsobem organisuje určitou společnost, nebyl by myslitelný vůbec ten který *stát*. *Stát a právní řád (sr. vnitrostátní) je totéž*.

Důsledkem toho, že chceme a musíme chtít se svým státem zapojití se do všelidské organisace, t. j. do organisace Spojených národů, je zde dána nutnost, abychom *právo mezinárodní* považovali za nadřazené jednotlivým státním právním řádům. Jedině tak můžeme dospět k *světové právní organisaci*, která nám pro budoucnost zajistí mír a klid světa, to, po čem lidstvo od tisíciletí stále marně touží. Proto považujeme mezinárodní právo za právo s *větší normativní kvalitou*, než ji mají právní řády jednotlivých států. Jen ten stát je opravdu *státem*, který za stát uznává *právo mezinárodní*.

Tvrdí se, že doposud právo mezinárodní postrádalo účinné *sankce*. Přesto však myslím, že mezinárodní společenství demokratických států nakonec činem prokázalo, že tato sankce zde *jest*, že zde jsou po ruce určité *donucovací prostředky*, které ovšem jsou jinak uzpůsobeny, než donucovací prostředky, které zná státní právní řád. Na

příkladu *nacistického Německa* můžeme to jasně demonstrovati: Německo jako jeden ze států stálo pod pravidly práva mezinárodního, a to až do té doby, kdy prohlásilo, že se necítí vázáno mírovými smlouvami. Tím a poté dalšími činy, které měly vzápětí vznik druhé světové války, německý stát vědomě se postavil mimo onu velkou pyramidu, jež přes právo mezinárodní vyúsťuje až v nejvyšší normě jako svém vrcholu. To znamenalo, že Německo se postavilo *mimo sféru práva* a že tudíž pojmově již tím samým přestalo být *státem* v pravém smyslu toho slova. Bylo úkolem organizace, reprezentující mezinárodní právní společenství, aby Německo bylo přinuceno znovu vstoupiti do oné pyramidy, znázorňující světový právní řád, t. j. zařaditi se se svým státním právním řádem pod právo mezinárodní. Musela nastoupiti *sankce*: válkou bylo Německo k tomu donuceno.

Je vidět, že žádný stát nemůže *beztretně* vystoupiti z tohoto mezinárodního společenství. I na poli *mezinárodního práva* je vidět nesmírný, ba určující význam *právní myšlenky*.

Idea práva na poli práva mezinárodního je pak po válce ještě více utužena *organizací Spojených národů*. Jak víme, byla podle usnesení krymské konference „tří“, jež dokončila své práce dne 11. února 1945, svolána do San Franciska na den 25. dubna 1945 konference Spojených národů, kde mezi zástupci padesáti států byla též zastoupena Československá republika. Dne 26. června 1945 byla přijata *charta Spojených národů* spolu se *statutem Mezinárodního soudního dvora*. Tak vznikla nová organizace Spojených národů na principu kolektivní bezpečnosti a na mnohem pevnějším základu, než tomu bylo dříve (srov. k tomu zejména Kučera: Charta Spojených národů).

V této souvislosti dotkneme se zcela letmo také otázky *poměru revoluce k právu*. Po našem osvobození bylo mnoho mluveno o revoluci, o právní kontinuitě, o revolučním právním řádu atd. Theoretikové hledali také usilovně nějaké normativní ohnisko nového právního řádu osvobozené Československé republiky. Toto ohnisko bylo hledáno uvnitř v oblasti státního právního řádu.

Všechny tyto otázky je nutno však řešiti se stanoviska *nadřazené vrstvy právních norem*, t. j. se stanoviska *práva mezinárodního*. To se dosud přehlíželo! Revoluce, to znamená formální zvrat uvnitř státního právního řádu! Revoluce sama o sobě je s hlediska *státního právního řádu* vždy něčím protiprávním. Jenže problematiku revoluce nutno řešiti, jak jsem řekl, se stanoviska *nadřazené právní normy*, to jest se stanoviska práva mezinárodního. Jednou ze zásad

práva mezinárodního jest, že právo mezinárodní uzná tu moc v jednotlivém státu, která se na dotyčném území dovede také fakticky prosadit. Tudíž revoluce by přešla do oblasti právní — brachylogicky mluveno — v tom okamžiku, jakmile revoluční orgány by se mocensky dovedly prosaditi a současně zaručiti výkon práva, to jest výkon spravedlnosti a právní jistoty na dotčeném státním území.

Rovněž otázka *kontinuity* může býti řešena jen na základě práva mezinárodního. Bylo by nutno velmi pozorně zkoumati všechny mezinárodně-právně relevantní projevy od tragického října 1938, abychom dospěli k spolehlivé odpovědi. Na půdě státního právního řádu však tuto otázku nelze zodpovědět. Tím si vysvětlujeme také tu okolnost, že někteří theoretikové jsou horlivými zastánci myšlenky kontinuity, druzí zase tuto kontinuitu popírají.

Mnoho se také mluvilo o *revolučním právním řádě*, o tom, že starý právní řád neplatí, že revoluce všechno smetla. Byli jsme svědky toho, že jednotlivé orgány tvořily právo podle své vlastní představy o revoluci a o právu, a byli jsme na hranicích toho, abychom ze sféry řádu přešli do sféry chaosu.

Stanovisko čs. strany národně socialistické k *problému revolučního právního řádu* jest naprosto jasné a jednoznačné. Naše strana samozřejmě se plně staví za *myšlenky revolučního pokroku*. Zastává však a vždy bude zastávati nekompromisně ten názor, že tyto revoluční myšlenky musí dojíti svého výrazu ve vrstvě, resp. ve vrstvách *abstraktních právních norem*, t. j. že musí býti oděny do roucha, ať už dříve dekretů presidenta republiky nebo nyní zákonů, vydaných jediným příslušným zákonodárným orgánem, t. j. *Národním shromážděním*. V žádném případě však *nelze* ponechati jednotlivým normotvorným orgánům *nižším, národním výborům nebo soudům*, aby vydávaly svá rozhodnutí podle svých vlastních představ o právu a o revoluci, o tom, co vyžaduje blaho lidu a státu. Nelze totiž věřiti, že by mezi těmito nižšími normotvornými orgány byla naprostá názorová jednota. Myslím, kdybychom ponechali uskutečňování revolučních ideí pravomoci jednotlivých národních výborů, že bychom nakonec měli *tolik právních řádů*, kolik je místních, okresních a zemských národních výborů, to znamená, že bychom neměli jeden a jednotný právní řád československý a důsledkem toho také jednotný československý stát, nýbrž jednotný stát by se nám rozpadl ve velké množství státeků, representovaných dotyčnými národními výbory. Pak bychom ztratili svůj stát, pak bychom nežili v řádu, nýbrž v naprostém chaosu.

A je vidět, že nakonec přes hlučné volání opačné tato naše myšlenka zvítězila. *Socialistické vymoženosti*, které byly nutné, došly svého výrazu ve známých *socialisačních dekretech* presidenta republiky. Rovněž tak došla výrazu v této zákonodárné vrstvě norem instituce *lidových soudů, Národního soudu* a všechny ostatní myšlenky, které přinesla s sebou *socialistická revoluce*.

Tím se také dostávám k velmi aktuální otázce *oměru zákona a rozhodnutí*, ať již rozhodnutí správního nebo soudního. V nedávné době byl proveden proti našemu *soudcovskému stavu* útok a byly mu čineny výtky, že soudí podle starého právního řádu. Soudce — a každý jiný normotvůrce — je *vázán* nadřazenými právními normami, tudíž především *zákon*y. Je pravda, že v našem platném právním řádu máme ještě mnoho zákonů *starých*, které snad již v každém směru nevyhovují, ač zase nutno na druhé straně zdůrazniti, že tak velké nedostatky, jak by někdo rád tvrdil, tyto zákony nemají. *Dokud tyto zákony nebyly zrušeny a nebyly nahrazeny zákony novými, do té doby je soudce a každý jiný normotvůrce s obdobnou relevancí, jako jsou na příklad národní výbory, vázán na zákon*. Jest právě úkolem *zákonodárných činitelů*, aby se postarali urychleně o nahrazení starých, nevyhovujících zákonů zákony novými, napojenými duchem naší květnové revoluce. Ale dokud se tak nestane, je soudce samozřejmě povinen rozhodovati na základě *zákona*. Revoluční myšlenky uplatniti může jen potud, pokud nadřazená právní norma, t. j. zákon, mu to dovoluje. V tom směru ovšem nutno si uvědomiti, že tvorba norem *konkrétních*, t. j. na př. *soudních rozhodnutí*, se neděje soudy *analytickými*, jak se mylně domnívala theorie syllogistická, nacházející své plné uplatnění ve škole exegetické, nýbrž soudy *synthetickými*. To znamená: soudce není pouhým subsumpčním strojem, který nedělá nic jiného, než že by konkrétní skutkovou podstatu (konkrétní případ) subsumoval pod nalezenou a zinterpretovanou abstraktní skutkovou podstatu normy zákonné tak, že by potom konkrétní rozhodnutí již automaticky z tohoto stroje vypadlo, nýbrž soudce vedle této činnosti bývá nadřazenou normou zákonnou zmocněn — tu v užším, tu v širším rozsahu — aby relativně volně právo *tvůřil*. Záonné předpisy totiž nemohou býti ztrnulé, poněvadž by nutně brzo zastaraly, a pomáhají si velmi často pružnými doložkami, t. zv. generálními klausulemi, jako je na př. ustanovení o přirozených zásadách právních, o dobrých mravech v právu občanském, stanovení nejnižší a nejvyšší hranice v právu trestním atd. Zde všude ve velmi značném rozsahu a rovněž jinde, ovšem v rozsahu menším, může soudce relativně volně

tvoriti právo. V této sféře pak soudce může přihlédnouti k *revolučním ideím, ovšem pouze do té míry, že nikdy nesmí býti porušen princip harmonie s celkem platného právního řádu*. Je však zřejmé, že to nestačí a že proto nutno sáhnouti k *pronikavější revisi existujícího právního řádu, t. j. k urychlenému postupnému vydávání nových zákonů v duchu socialistickém a demokratickém a nahrazování starých zákonů těmito zákony novými, živěnými již tvůrčí ideou revoluce*. Jasně a přesvědčivě formuloval tyto myšlenky prezident republiky dr Beneš při své slavnostní promoci na doktora práv h. c. dne 15. prosince 1945, když *v polemice s thesí dialektického materialismu* pravil: „Žádná moderní, vyvinutá společnost nemůže totiž — nechce-li se vydat pro sebe neúnosným a nebezpečným zvrátům — postupovat v praxi podle schematu a je nucena jít dopředu realisticky. Přeformovává se *postupně*. Nepřechází z jednoho stadia do druhého bez právních forem a institucí přechodných, přijímá do *značné míry právní kontinuitu dřívějšího režimu* a převádí ji do režimu nového, bojuje o tuto kontinuitu a bojuje s ní, vytváří právní normy a instituce přechodné, kompromisní, vyvážené a hledá tak cesty *k povolnému nenásilnému přechodu z jedné fáze společnosti do fáze nové*.“

III. Právo, morálka a mrav.

V brožuře, o níž jsem se zmínil a kterou vydalo ministerstvo informací a nazvalo „Vzkaz Sovětskému svazu“, dovozuje se, že dojdeme doby, kdy právo se stane něčím zcela *zbytečným*.

Jest dovoleno se tázati, *podle jakých norem* ona budoucí společnost, kterou má na mysli marxistický tvůrce této fantastické předpovědi, bude se řídit?

Máme *tři* soubory pravidel, tři normové řády, a to *řád práva, řád morálky* a *řád mravu*.

Čím se tyto tři normové soubory od sebe *liši*? Stručně řečeno způsobem, jak je utvářena *sankce*. *Právní řád* je v tomto smyslu ten normový soubor, který, je-li porušen, zná a jest s to uplatnit jako *sankci organisované donucení, t. j. exekuci a trest*.

Řád morálky je ten normový řád, kde *sankce* nespočívá v žádném organisovaném donucení, nýbrž výlučně v tom, co brachylogicky můžeme označiti jako *výčítku svědomí* u toho jedince, který se prohřešil proti některé povinnosti morální.

Řád mravu konečně je charakterisován tím, že zde rovněž není *sankce organisované* upravena, že zde není žádné organisované donu-

cení, že však sankce nespočívá také ve výčitce svědomí, nýbrž v určité reakci užšího společenského kruhu, ke kterému dotyčný povinností subjekt přináleží. Tato sankce právě v důsledku své neorganizovanosti je velmi slabá. Takovou normou mravu jest na př. povinnost zdraviti starší osobu. Je-li tato povinnost soustavně porušována, bude se sankce jeviti v tom, že onen užší kruh, k němuž onen povinností subjekt patří, bude postupně jej distancovati ze svého středu.

A teď uvažme, na základě kterého z těchto tří možných a existujících normových souborů může se společnost lidská, ať už jde o společnost, žijící na určitém státním území, nebo o společnost světovou vůbec, organisovati. Normový řád mravu, který má na mysli ostatně povinnosti méně významné, se svou neorganizovanou sankcionovatelností na to zřejmě nestačí. Stačí na to snad normový řád morální? Můžeme celou organisaci lidskou vybudovat na důvěře v každého jedince? Můžeme důvodně předpokládati nejen u jedinců morálně vysoce postavených, nýbrž u všech lidí bez výjimky, že *bolest druhých budou pociťovati stejně intenzivně jako svou bolest vlastní*? Zajisté — a bohužel — nikoli! Tím okamžikem bychom totiž už neměli co činiti s lidmi jako takovými, nýbrž s tvory nadpozemskými, s nějakými bájnými anděly. Věřiti, že jednou k tomuto stavu společnost lidská dospěje je sice krásné, ale bohužel bláhové.

A proto je bláhové se domnívati, že dojdeme k stavu, kdy práva nebude zapotřebí. Ano, snad na onom světě, ale na tomto, který nás po vědecké stránce jediné zajímá, zajisté *nikoli*. Společnost lidská musí býti organisovaná na pevném, přesném a spolehlivém základě. A takový základ nám nedává ani morálka ani mrav, nýbrž jediné a výlučně *právo*. Tím je podán důkaz o základním, ba pro společnost lidskou a soužití lidí mezi sebou vůbec určujícím významu práva a tudíž o jeho neaprosté nezbytnosti a potřebě.

IV. Idea právní a její spojení s ideou morální v nejvyšší ideí humanitní.

Právo je určitý pojem *kulturní*, t. j. pojem, který má vztah k hodnotě, k ideí práva. Právo jest to, co je určeno k tomu, aby sloužilo ideí práva. Idea práva jest myšlenka *spravedlnosti* a to, jak zdůraznil Radbruch, *spravedlnosti rozdělující* podle známého dělení *Aristotelova*, ve smyslu rovnosti, rovného nakládání se stejnými a nerovně,

ho nakládání s různými lidmi a poměry. Idea spravedlnosti musí však být doplněna *ideou účelnosti a konečně velmi důležitou ideou právní jistoty*. Je to právě požadavek *jistoty práva*, který vyžaduje *positivitu práva*.

Tyto jednotlivé ideje v jiném zdůraznění hrají také určitou úlohu v *idei morální*, ať už ji spatřujeme ve známém kategorickém imperativu nebo v morálce soucitu nebo v té či v oné formulaci, již se *idei právní* dostalo.

Všechny soubory norem však nutně musí vyústiti v *nejvyšší ideu vůbec*, kterou důvodně spatřujeme v myšlence *lidství*. Idea *humanitní* je ideou vůbec nejvyšší. Každá kulturní hodnota je totiž vázána na společnost rozsahem největší a nepodmíněnou, to jest právě *společnost lidská jako taková*. Všechny jednotlivé společnosti vznikají, rostou a mizejí, jen lidstvo, lidství je věčné. Ony jednotlivé společnosti jsou totiž historické produkty, lidská společnost jest idea, jak to bylo krásně formulováno. Humanita žádá *člověka o sobě* a důsledkem toho také člověka jako součást celku.

Zde upozorňuji na to, že také v čele a na samém vrcholu hierarchické výstavby ústředních ideí, na nichž je vybudována *československá strana národně socialistická*, t. j. ideje politické demokracie, ideje národa a samostatného a jednotného československého státu, ideje slovanské a ideje práva trůní jako nejvyšší *idea humanitní*, která naší stranou vědomě byla postavena na místo vůbec první.

Tento exkurs se sice vymyká z rámce ryze *kognitivně-právního* uvažování, ale zapadá do rámce *právně filosofického v širším smyslu* již z toho důvodu, že jak *Leonard Nelson* ukázal, nelze apodikticky tvrdit předem, že přesných poznatků se lze dopracovati jen ve sféře kognitivní, nikoliv volitivní. Stupeň přesnosti jest zajisté různý, ale absolutní cesuru mezi těmito dvěma sférami činiti nesmíme. Jest zde rozdíl toliko relativní, rozdíl, který budeme museti jasným a kritickým myšlením snažiti se stále zmenšovati. Neboť plně se připojujeme k *Brentanově myšlence*, že *více jasnosti a kritičnosti v myšlení znamená současně více morálky*.

V. Několik myšlenek o připravované nové ústavní listině.

Pozornost všeho československého lidu je nyní soustředěna na přípravné práce na *nové ústavní listině*. Ústavní listina jest základní zá-

kon státní, jenž stojí ve stupňovité výstavbě státního právního řádu na místě nejvyšším. Všechny ostatní zákony jsou platné jen, pokud se pohybují v delegačním rámci, daném ústavní listinou, jsou tudíž pojmově nutně naplněny duchem ústavní listiny. Je proto samozřejmé, že bude vše záležeti na tom, jaký duch tato ústavní listina bude míti. A rovněž zde můžeme demonstrovati velký význam, který má právo, neboť ústavní listina je základním *právním* zákonem.

Zákonodárné dílo tak velkého významu, jakým jest ústavní listina, musí míti jednotný, pevný a jasný filosofický základ. Zkušenost z minulosti nás poučuje, že jen ta zákonodárná díla přežila celé generace, která vyšla z jednotného filosofického aspektu. Můžeme poukázati v tomto směru na všeobecný *zákoník občanský* z roku 1811, který u nás v historických zemích dodnes platí a který vytryskl ve svém celku i v jednotlivostech z moderní doktriny přirozeného práva, jež byla podstatně ovlivněna velkými myšlenkami francouzské revoluce.

Jaká má býti *filosofická základna*, z níž vyroste naše nová ústavní listina? Je to především *idea samostatného a v každém směru nezávislého a jednotného československého státu*. O tom, že tato idea musí naléztí svou konkretisaci v ústavní listině, nelze ani v nejmenším pochybovat. Myšlenku jednotnosti zdůrazníme také výslovně, pokud jde o *poměr zemí historických a Slovenska*.

Dále je to *idea národa*, to jest plné a upřímné přesvědčení, že jen prostřednictvím národa můžeme se zapojiti do všelidské organizace. Košický program vychází z myšlenky dvou národů, národa českého a slovenského. I když nejsme přesvědčeni zcela o správnosti tohoto výchozího stanoviska, přece jen bude nutno se zřetelem na košický program mluvit o *národu Čechů a Slováků*. V každém případě však jak Češi tak Slováci musí upřímně chtítí, aby všechny rozdíly — nechávám stranou zda skutečné nebo jen zdánlivé — byly pokud možno v ústavní listině setřeny, aby z ústavní listiny nevyplývalo, že v případě Československé republiky jde o formu „*spolku států*“, ba přimlouval bych se, aby nešlo ani o „*stát spolkový*“, nýbrž aby ústavní listina byla pevným základním kamenem *jednotného československého státu*. Idea národní dojde pak svého plného uplatnění také v tom směru, že nemáme již stát *národnostní*, nýbrž *národní*. Proto hlava šestá ústavní listiny, pokud jedná o ochraně národních menšin, odpadne.

Dále je to *idea politické demokracie*, zvláště v té podobě, jaké se jí dostalo v hlavě páté dosud platné ústavní listiny, pojednávající

o právech a svobodách, jakož i povinnostech občanských a zejména o rovnosti, o svobodě osobní a majetkové, o svobodě domovní, o svobodě tisku, právu shromažďovacím a spolkovém, o právu petičním, o tajemství listovním, o svobodě učení a svědomí, o svobodě projevu mínění, o zvláštní ochraně manželství a rodiny a o povinnosti branné. Zde chceme si přisvojiti podnět našeho nejpřednějšího znalce ústavního práva, profesora Masarykovy university *Františka Weyra*, který doporučuje, aby obvyklý katalog základních práv a povinností občanských byl sestaven soustavněji a jednotněji, zejména aby se z textu příslušné kapitoly nové ústavní listiny podávala jasně theoreticky jedině správná zásada, že *stát, resp. jeho úřady, smí zakročovati proti jednotlivým občanům jen tehdy, když jim to právní řád výslovně dovoluje, a ne opak této zásady, že jest jim dovoleno vše, co jim právní předpisy výslovně nezakazují*. Rovněž je zcela odůvodněné, aby výčet svobod občanských byl omezen na případy, ve kterých jejich případné pozdější omezení může se státi toliko zákonem *ústavním*. Pak je ale vyloučeno, aby ústavní listina v jednotlivých případech výslovně připouštěla, že výjimky z takových svobod může stanoviti obyčejný, nikoliv ústavní zákon.

Idea demokracie vyžaduje také toho, aby — jak to ostatně žádá „budovatelský program“ — byl ústavně zaručen *lidový*, skutečně demokratický *řád naší veřejné správy* na podkladě národních výborů spolu s nekompromisně dodržovanou zásadou všeobecných, přímých, rovných a *tajných* voleb s poměrným zastoupením do všech zastupitelských sborů. Kompetence národních výborů budiž *přesně vymezena* a nebudiž přitom zapomínáno na to, že musí býti přísně vybudována hierarchická výstavba správních úřadů, tato záruka jednotnosti právního řádu.

Dále je to *idea socialistická*, a to žádná idea cizího, dogmatického socialismu, nýbrž *idea československého socialismu*, t. j. *socialismu pokrokového, jsoucího v plné harmonii s ideou politické demokracie*. Plně souhlasíme s budovatelským programem, že nová ústava musí vysloviti zásadu, že všem občanům přísluší *právo na práci*, právo na *spravedlivou odměnu* za vykonanou práci, právo na *vzdělání*, právo na *odpočinek* a na *zaopatření* v případě nezpůsobilosti k práci, při čemž těmto občanským právům musí samozřejmě odpovídati *přísná povinnost* všech občanů republiky přispívati svou prací k blahobytu; tato povinnost musí státi pod jasnou právní sankcí. Nestačí totiž toliko veřejně odměňovati vynikající výkony pracovní, nýbrž nutno přistoupiti také k nepopulárnímu činu, abychom veřejně potrestali

ty, kteří se práci vyhýbají a tak projevují své protisocialistické založení. Je samozřejmé — jak se rovněž zmiňuje budovatelský program — že je nutno, aby v ústavní listině došlo svého výrazu *velké dílo dekretů o znárodnění peněžnictví, báni a hutí, přírodního bohatství, zdrojů energie a velkého i klíčového průmyslu*. Na druhé straně je ovšem také nutno, aby sektoru, vyhrazenému soukromému podnikání, byl tento ráz ústavně zaručen, aby konečně zavládl v našem průmyslu klid a jistota, čehož je nezbytně zapotřebí, máme-li se hospodářsky dobře v budoucnosti rozvíjet.

V naší ústavní listině musí být také vysloveno, že všechny tyto jmenované ideje a jejich konkrétní realizace stojí pod nejvyšší *ideou humanitní*. To bude vhodně vyjádřeno také tím, že v *preambuli*, kterou profesor Weyr navrhuje, aby předcházela vlastní text naší ústavní listiny, bude zdůrazněno, že *chceme být rovnoprávným členem velké rodiny svobodných civilisovaných národů světa a že uznáváme a v budoucnosti vždy budeme uznávati nadřazenost mezinárodního právního řádu nad právními řádými jednotlivých států, předpokládajíc, že i všichni ostatní jeho členové tak budou činiti, a proto slíbíme, že své státní svrchovanosti nikdy nepoužijeme k přijetí a nastolení norem, které by odporovaly svým obsahem právnímu řádu mezinárodnímu a řádu lidství*.

To jsou ideje, které musí být základními, nosnými pilíři naší ústavní listiny. Je evidentní, že proti tomu žádná z politických stran nebude moci vůbec nic namítnouti, že naopak budou nutně všechny strany v tom jednotny. A je přitom zajímavé, že to jsou vesměs ideje, na nichž je vybudována bez jakýchkoliv kompromisů, vytáček a taktických, náhlých změn čs. strana národně socialistická.

K otázce nové ústavní listiny upozorňuji ještě na toto: *Východiskem budiž dosavadní naše ústavní listina*, která byla dílem znamenitým. Vedoucí ustanovení dosavadní ústavní listiny a celý duch, jímž ústavní listina byla proniknuta, že *lid je jediný zdroj veškeré státní moci v Československé republice*, přejde zajisté i do ústavní listiny nové. Řada ustanovení bude musit být samozřejmě *vypuštěna*. Tak na př. ustanovení o Podkarpatské Rusi, pravděpodobně ustanovení o senátu, poněvadž bude převzat patrně systém jednokomorový, vhodně kombinovaný; důsledkem toho vypadnou i všechna ustanovení o poměru poslanecké sněmovny a senátu, ustanovení o ochraně národních menšin atd. Samozřejmě je nutné, aby *nová* ústavní listina byla jednotným a samostatným celkem, nikoliv, abychom se spokojili s pouhou částečnou *novelisací* ústavní listiny staré.

Naproti tomu strana z důvodů zásadních bude hájiti dosavadní, byť i metodologicky do určité míry zastaralou *trojčlennost státních funkcí* ve smyslu známé Montesquieuovy formulace (moc zákonodárná, soudcovská a výkonná) a nepřikloní se ke dvojčlennosti ve funkci zákonodárnou (tvorba prvotních norem) a výkonnou (tvorba druhotných norem), jak navrhuje profesor Weyr, a to z toho důvodu, že s hlediska psychologicko-politického právě v dnešní době se ani v nejmenším nedá učiniti nic, co by mohlo, třeba jen zdánlivě, dotknouti se *nezávislostního postavení soudce*. Naopak, princip nezávislosti soudů musí býti *plně uplatněn*.

Do ústavní listiny bude nutno pojmouti *základní ustanovení o nezbytné zákonné organisaci politických stran*.

Zvláště obtížná otázka bude *úprava poměru zemí historických a Slovenska*. Jest uvážiti, zda namísto t. zv. *dualismu* bychom se neměli raději přikloniti k *trialismu* tak, že by právní postavení všech tří zemí, t. j. země České, země Moravskoslezské a země Slovenské bylo úplně stejné. Obtížná bude také vůbec otázka, zda *zemské celky* mají býti ponechány. Naskýtá se *kompromisní řešení* v tom smyslu, že by zemské celky byly ponechány, pokud jde o funkci *zákonodárnou*, při čemž ovšem zákonodárná funkce jednotlivých zemských sněmů by se musela pohybovati v delegačním rámci zákonodárné funkce ústředního parlamentu; na poli správy pak by bylo lze přistoupiti k vytvoření *menších* správních celků, než jsou země. Ovšem pro ponechání zemských celků mluví celá řada důvodů (Slovensko, finanční únosnost atd.).

V každém případě bude muset býti zevrubněji vybudován institut referenda a jeho působnost rozšířena. Rovněž odpovědnost úředních i volených činitelů při výkonu práva bude muset být upravena. Zákonná odpovědnost soudců je — jak známo — upravena v t. zv. syndikátním zákoně čís. 112/1872 ř. z.

Naskýtá se také velmi pozoruhodná možnost, kterou navrhuje prof. Weyr, a to zřízení *státní rady*, jako oficiálního konsultativního (poradního) sboru pro hlavu státu. Byl by to orgán malý, snad dvaceti až třicetičlenný, skládající se z vynikajících právníků a národohospodářů, který by neměl žádnou moc rozhodující, nýbrž funkci *ryze poradní*. Státní rada i její členové museli by býti zásadně nezávislí na parlamentu a na politických stranách. Jednotliví její členové nesměli by býti členy ani zákonodárných sborů, ani národních výborů. Byl by to poradní orgán s velikými vědomostmi a se zaručenou objektivitou pro posuzování základních otázek celostátního významu.

VI. Nutnost urychleného vydání dalších základních zákonů.

Řada našich *nejdůležitějších zákonů*, jako jest občanský zákoník, jurisdikční norma, civilní řád soudní, řád exekuční, zákon a řád trestní atd. mají stále ještě *autentický text německý*. Kromě toho povětšinou platí *jiné právo* v zemích *historických* a jiné *na Slovensku*. To je jistě stav nesnesitelný a neudržitelný.

Nejde v těchto případech o zákony ledajakého významu, nýbrž o zákony *životní důležitosti* pro všechny občany. Takový *občanský zákoník* provází člověka celým jeho životem, ba v mnohém směru určuje jeho práva a povinnosti již před jeho narozením a upravuje právní poměr svým dědickým právem po jeho smrti. Již v roce 1920 ministerstvo spravedlnosti mělo připravený opravný autentický text *český* tohoto zákona. Tento návrh nestal se však zákonem pro odpor obou civilistů pražské právnické fakulty, kteří navrhovali revisi pronikavější. S pracemi se také započalo, výsledkem jich je vládní návrh nového obč. zákoníka z roku 1937, který je však pouhým torsem, poněvadž v něm chybí právo rodinné; ale ani v této podobě se vládní návrh nestal zákonem.

Je proto nutné, aby urychleně se přikročilo k vydání těchto zákonů. Postup by byl ten, že pro *každý* takový zákon by byla utvořena úzká, asi pětičlenná komise odborníků, kde by byly zastoupeny naše tři právnické fakulty a po jednom členu ministerstvo spravedlnosti a nejvyšší soud. Tito experti by byli zproštěni jakékoliv pracovní povinnosti na jiném poli se závazkem, aby v krátké lhůtě, řekněme tříměsíční, vypracovali příslušný návrh.

VII. Kdo má sloužiti právem lidu?

Demokracie, a to sebe důsledněji, *neznamená* laicisaci ve smyslu *primitivnosti*. Z toho důvodu je třeba trvati na tom, aby právem svému lidu sloužili *skuteční odborníci v právu*. Je podivuhodné, že tato okolnost musí býti právě u práva zvlášť zdůrazňována. Kdyby někdo prohlásil, že určité řemeslo nemá vykonávati řemeslník, jenž se tomuto řemeslu vyučil, nýbrž zásadně neodborník, nebyl by považován asi za zcela normálního. Proč se se stejnou reakcí nesetkáváme u „řemesla“ právnického? Vždyť tomuto „řemeslu“ je nutno se vyučiti stejně svědomitě, jako každému řemeslu jinému. A budiž dovoleno říci, že u práva jde pravděpodobně o „ře-

meslo“ nejobtížnější, ba že není to už ani řemeslo, nýbrž je to *věda* a *umění* v jednom. Již staří *Římané* říkali, že „*ius est ars omnium artium maxima*“.

Tato nedůvěra k právníkům je dnes ničím neodůvodněný přežitek starých dob, kdy právníci byli ztotožňováni se služebníky vládnoucí třídy. Dnes však je *právník stejně členem národního společenství*, jako jím jest dělník, rolník nebo jiný pracovník, dnes rovněž právník jako syn svého lidu má smysl pro horce tepající puls svého lidu, pro jeho tužby a přání. On však dlouhým školením *se naučil lépe přisluhovat svému lidu právem*, on lépe dovede v každém jednotlivém případě postřehnouti jádro, o které běží, a rozhodnouti tak, aby princip harmonie nebyl porušen.

Proto nutno i na poli *práva* trvati nekompromisně *na principu odbornictví* a nikoli na principu primitivnosti.

VIII. Z á v ě r.

Myslím, že z podaných výkladů vyplývá s evidentní přesvědčivostí *stěžejní význam a potřeba práva*, a to jak na poli *vnitrostátním*, tak také v oblasti *vztahů mezi státy navzájem*. Již náš nejlepší dějepisec *Palacký* poznal, že *není jakékoliv společnosti bez právního úvazku, který drží dohromady údy její, a že v pojmu společnosti jest již obsažen moment práva vůbec* (viz Františka Palackého *Spisy drobné*, díl I., *Spisy a řeči z oboru politiky*, str 7). *Cicero* to vyjádřil stručně, ale výstižně: „*Ubi societas, ibi ius.*“